

ZÖLD Péter élete és munkássága (1727-1795)

(Kivonat)

ZÖLD Péter az 1762-64-es székelyföldi események egyik főszereplője. Közismert a végkifejlet, hogy 1764 januárjában a Madéfalvára összegyűlt, a fegyvert felvenni nem akaró, tehát a katonai határőrség megszervezése ellen tiltakozó csíki és háromszéki székelyeket lemészárolják (SICULICIDIUM). ZÖLD Péter a börtön elől Moldvába szökik, és az oda menekült székelyek plébánosa lesz, de sokat tesz a moldvai és a gyimesi csángókért is. Megírja a moldvai magyarok történetét 1420-ig visszamenően, missziót vezet a Dnyeszteren túli Csöböröcsökbe. Gróf HADIK András hívására sok menekült visszatér Erdélybe, köztük ZÖLD is. Ezután húsz éven át csíkelnei plébános.

1. Ősei, származása. Az időben vizsgálva, ősei után kutatva, 1614-ig, ZÖLD Mártonig jutunk, aki különös módon, hiányzik a madéfalvi lófők közül. Neve közvetve tűnik fel a híres BETHLEN Gábor féle összeírásban, éspe dig így: „SZÁSZ Lukács, ZÖLD Márton zsellére”. A többi csíki Zöld család ekkor zsellérsorban Bánkfalván, Csomortánban és Rákoson lakik¹.

A későbbi, az 1643-as katonai összeírás talán éppen ugyanezt a ZÖLD Mártont találja a régi lófők között Madéfalván, akinek felnőtt fia Mihály, unokája András. Ez az utóbbi még gyermek².

Az 1681-es lustrában (katonai összeírásban) ZÖLD Mihály és ZÖLD András nevével találkozunk. ZÖLD András falusbíró³.

Egy 1702-beli kimutatásban ZÖLD András, István, János és Tamás egy sorban szerepelnek⁴. Ezek a férfiak „osztózó atyafiak”, tehát testvérek és utódai („Condescendensei”) ZÖLD Mihálynak. ZÖLD Andrásné, a delnei CSATÓ Furus dédanyja a plébános ZÖLD Péternek és testvéreinek. Nagyanyjuk ZÖLD Péterné JÁRTÓ Erzsébet 1730-ban özvegyasszony. Fia, idősebb ZÖLD János, a plébános atyja⁵.

A már említett ZÖLD András az ifjú ZÖLD János és ZÖLD Péter „szülőáttya” (dédapja) 1710-ben, 60 (?) éves korában, „szülőánnya” (dédanyja) CSATÓ Furus pedig 1711-ben, 67 éves korában hunyt el. A rákosi anyakönyv korukra vonatkozó adatai, pontosságukat tekintve, kétsésgébe vonhatók⁶.

Páter ZÖLD Péter édesapja, idősebb ZÖLD János 1765-ben 67 évesnek mondotta magát, de nem bukkantunk nevére, adataira a csíkrákosi anyakönyv 1696-1698-as bejegyzettjei között. Viszont 1770-ben, elhunytakor 75 évesnek írták be. Egy ZÖLD János 1722-ben és az azt követő években csíki perceptor, vagyis adószedő. Nem lehet tudni, hogy a mi ZÖLD Jánosunk, vagy egy másik ilyen nevű ember töltötte be ezt a tisztséget. Ketten is viselték Madéfalván ezt a nevet⁷.

A madéfalvi ZÖLD család lófő familia volt. ENDES Miklós szerint 1742-ben „hadi érdemeik” elismeréseképpen kaptak Mária Teréziától nemeslevelet. A csíkmadéfalvi ZÖLD Jánosnak, feleségének, OLTÍ Katalinnak és fiainak, valamint ZÖLD Mátyásnak és hozzátartozóinak a nevére kiállított ármális némiképp zavarba hoz, mert ENDES nem említi ZÖLD János fiai közt a Péter nevet, hanem csak az Andrásét és a Jánosét⁸.

ZÖLD Péter édesanyja OLTÍ Katalin a madéfalvi OLTÍ Péter leányaként 1703-ban született. ZÖLD János és OLTÍ Katalin 1721. Július 6-án keltek egybe⁹.

2. Élete. Csíkmadéfalván született. Kezdetvív alá tartásának tényét 1727. szeptember

21-én rögzítették a csíkrákosi anyakönyvben. Szülei, amint már mondtuk, ZÖLD János és OLTI Katalin. Keresztzülei a rákosi SZABÓ János és felesége, SÁROSI Borbála. A kis Pétert BARABÁS Márton, a későbbi főesperes és kanonok keresztelte meg. Ha nem szeptember 21-én, akkor csupán 1-2 nappal születetett korábban¹⁰.

Gyermekkoráról, azon kívül, hogy minden valószínűség szerint Madéfalván nevelkedett, nem tudunk semmi bizonyosat. Századok óta Göröcsfalva, Madéfalva, Rákos és Vacsarcsi együtt alkotta a rákosi egyházközséget, amelyet Kisasszony megyéjének is neveztek. Itt 1733-tól SIMON Imre András a plébános, 1733-ig KOVÁCS Miklós, majd SÁNTA Kelemen az iskola-mester. A tanítók, akik egyben harangozók is: BÖJTE Lőrinc és ÉLTES Péter¹¹. Arról, hogy járt-e a kisboldogasszonyi iskolába a kis ZÖLD Péter, semmi adatunk nincsen. Ha erre sor került, úgy ott is azt tanulhatta, amit régóta a többi római katolikus kisiskolában tanultak: a keresztény tanítás alapjait, a nyomtatott és írott szövegek olvasását, az írást, az egyszerű számvetést, a minisrátlást és (esetleg) az egyházi éneklést.

A középiskola két utolsó osztályát, a poétikát és a retorikát a székelyudvarhelyi jezsuita gimnáziumban 1743-45-ben végezte¹².

Amíg másmilyen adatok nem látnak napvilágot, addig azt a feltevést kell a legvalószínűbbnek tartanunk, hogy ZÖLD Péter a középiskola alsóbb osztályait Csíksomlyón a ferencesek gimnáziumában járta ki. (A syntaxista, principista, grammatista, párvista, declinista éveket, tanulmányokat végezhetett itt). A két település közötti, viszonylag kis, 10-12 km-nyi távolság is emellett szól.

BITAY Árpád több közleményben, tanulmányban foglalkozott ZÖLD Péter életével. Ő derítette ki, hogy teológiai és filozófiai tanulmányait 1748-ban, 21 éves korában fejezte be a jezsuiták kolozsvári főiskoláján, éspedig a SZEBELÉBI Bertalan-féle alapítvány költségén. A bölcsészdoktori címet adományozó ünnepi összejövetelen a vitatéma így hanzott: „**Emelni vagy csökkenteni előnyösebb-e az idegen áruk**

vámját?”. A tíz jelöltnek („új-doktornak”) erre, erre az akkor is időszerű kérdésre kellett a válasz megadnia¹³.

Az 1748-at követő 5 esztendőre majdnem semmiféle hírem, adatom nincsen arról, hogy vajon káplánként, plébánosként hol működött, mit tett? Ha csak az egyik könyve címlapján szereplő bejegyzését nem számítom ide. Az „Ex libris P(atri) Petri ZÖLD, 1752” bejegyzés lelkészi státusáról szól¹⁴. 1753. június 23-án, vagy valamivel utána sajátkezűleg írta be a rákosi anyakönyvbe latinul, hogy „rákosi káplán”. A Kisasszony egyházmegyében egy évig tölt be ilyen szerepkört¹⁵. Ezután 1754-től 1764-ig Csíkszentlélek plébánosaként szolgált. Első jelentkezése a szentléleki anyakönyvben 1754. július huszonnyolcadikáról datálódik. Néhány hónap híján 10 évet töltött itt. A szentléleki anyakönyvből hiányoznak az 1761-1764 közötti időre vonatkozó beírásokat tartalmazó lapok. Már 1764-ben kitéphették azokat. Ki tehette? Maga a plébános is, amikor üldözni kezdték. De cselekedhettek olyanok is, akik féltették, aggódtak sorsáért. Vagy éppen azok, akik ZÖLD Péter ellen bizonyítékokat kerestek. Nem tévedhetünk afelől, hogy a hiányzó lapok azért tűntek el, mert az akkori katonai és egyházi hatóságok szemében ZÖLD Péterre nézve terhelő bizonyítékokat, tényeket tartalmaztak¹⁶.

A bécsi udvar 1761-ben erdélyi román és székely határőrezredek szervezését határozta el. A császáriakat a belpolitika terén társadalmi, politikai, a külpolitikában leginkább katonai jellegű megfontolások készítették erre. A székelyek az újbóli fegyverfelvételt a régi szabadságjogaik helyreállításától (mint az adómentesség, a tisztjeik, vezetőik választásának a joga, stb.) tették függővé. Az udvar ezt nem fogadta el. Kezdetben, legalább elvben, önkéntes alapon indult meg a határőrezredek szervezése. 1763 őszén azonban királyi rendelet kötelezi a csíkiakat és a háromszékieket a fegyveres szolgálatra.

BAJTAY Antal püspök már 1763-ban Szebenbe rendeli a szentléleki plébánost, mivel a határőrség, a fegyverfelvétel ellen lázított, agitált. Emiatt itt 10 napi kenyéren és vízen letöltött

fogságot kellett elviselnie. A püspök elhatározta a plébános áthelyezését is, de a csíkszentlélekiek, ha ez nem legenda csupán, kérték, hogy ZÖLD Péter visszatérhessen a faluba¹⁷. 1763 karácsonyán az események felgyorsulnak. A határőrséget szervező Főbizottság, mivel ott már küldetését befejezte, Gyergyóból átjött Csíkba. A madéfalvi férfiak ekkor, hogy a besorozást, a fegyverfelvételt elkerüljék, kivonultak a szépvízi Pálos erdejébe. Példájukat sok más csíki falu férfilakossága is követi. Rövidesen Háromszékről is megérkezik a mintegy 700 főből álló csapat. Az „erdeiek” és a háromszékiek egyesültek, és Szépvízről január 5-én Madéfalvára vonultak. Küldötteik bejelentették a sietősen Taplocára költözőt, menekült (?) Főbizottságnak, hogy január 7-én kérvényt (instantiát) fognak átadni. Erre azonban már nem kerülhetett sor, mert a SISKOVICS-LÁZÁR-BETHLEN alkotta bizottság úgy döntött, hogy szétvereti, megfélemlíti az ellenállót. 1764. január 7-én hajnalban CARATO alezredes vezetésével 1350 császári katona körbezárja és két ágyúval lövetni kezdi a falut, majd a katonák a menekülőkre támadnak. Körülbelül 200 embert megölnek, több százat a csíkszeredai Mikó-várba kísérnek. Az áldozatok közül 44-et Madéfalva határában temettek el, ott, ahol most az emlékmű áll. (Aki ott nyugosznak, azok leginkább Háromszékiek !) Megkezdődtek a kihallgatások.

A püspök BEKE István delnei, ZÖLD Péter szentléleki, NÉMETHI József szentmihályi plébánost az ellenük felmerült vádak miatt 1764 elején magához rendelte. BEKE István és ZÖLD Péter, amikor híret vették Gyulafehérváron, hogy delnei, illetve szentléleki lakásukat az itthoniak felverték és kirabolták, hazaszöktek. BEKE István hamarosan visszatért a fogságba, de ZÖLD Péter nem ! 1764 tavaszán bujkálni kényszerült. Nehezen tudta, ha egyáltalán fel tudta dolgozni a híveinek ezt a pálfordulást. Kegyelemben, gráciában nem reménykedhetett. Lázadásra, felkelésre számított? Indulatainak engedve, bosszúra gondolt ?

1764. április 22-én, húsvét napján 7 szentléleki katona bukkant rá, de ő felöltöjté

(bundáját ?), amelyben 74 arany is volt, az elfogónak a fejére borította, és elmenekült. Április 27-én azonban vadászaton (?) lévő katonatisztek a fitódi erdőben elfogták. Csíksomlyóra SZÁSZ Jánoshoz, az espereshez kísérték. ZÖLD Péter hátrahagyva papi ruháit, könyveit, amiknek az árát ő maga 150 forintra becsülte, onnan is elszökött. Valamivel ezután Páter ZÖLDET a madéfalvi ZÖLD József Moldvába, Kománfalvaig kalauzolta¹⁹.

Az eléggé szűkszavú források még megőriztek számunkra néhány adatot, amelyek a szentléleki tevékenységére utaltak. Így 1755-ben a főmegyebíróval, BOCSKOR Jánossal és helyettesével, BASA Mihállyal, akivel majd 1762-ben pereskedik, a papilak templom felőli kijárathoz feliratos „galambbúgos kaput” állíttattak, amelyet, sajnos, 1897-ben a tízesbeliek lebontanak. A feliratos gerenda is eltűnt. Ugyancsak 1755-ben ADORJÁN János mindszei plébános neki adja, vagy eladja a Martini BONACINAE: Compendium (Köln, 1671) című könyvet, amelyet ZÖLD Péter halála évében ZÖLD Antalnak és Jánosnak, unokaöccseinek ajándékoz²⁰.

Mielőtt Erdélybe titkon visszatért, azt tervezte, hogy a csíkszentlélekiek eszteni juthat a „negyedfélmege” havasáról (a Csíki-havasokból) behajtja Moldvába. A moldvaiak támogatásukról biztosították őt. Utólag az elfogásakor esett kárának ily módon történő kiegyenlítéséről lemondott.

Bár ő is menekülni kényszerült, mégis ellenezte a kivándorlást. Az újabb menekültekre így rivallott: „Miért jöttetek pogány földre ? Miért nem maradtatok odahaza? Még nekem is visszamenésre szándékom vagyon !” Moldvában plébánosunk condrának járt. Majd amikor titokban unokatestvérevel, ZÖLD Mátyással visszatért Madéfalvára, akkor zekét és bocskort viselt, tette ezt minden bizonnyal a figyelem elterelésének szándékával is.

CARATO június 14-én őt és unokatestvérért az édesapja házában elfogatta. De maga a hír, hogy ZÖLD Péter visszatért, nagy ijedséget, riadalmat keltett Csíkban a bűnfenyítő bizottság, a császári hatóságok körében. Bizonyára arra

számítottak, hogy megjelenését egyéb nem várt esemény is követi²¹.

Hősünket vasra verve a Mikó-várba hozták. Csíkszeredában a katonatisztek előtt tett vallomása a korabeliek szerint nagy feltűnést keltett, és zavart váltott ki. Vallomása őszinteségét nincs miért kétségbe vonnunk. Azt állította több erdélyi arisztokrátáról, nemesemberről, köztük a széky határőrséget szervező Főbizottság két arisztokrata tagjáról, LÁZÁR Jánosról és BETHLEN Miklósról, de másokról is, hogy 1762-ben és 1763 elején egyértelműen elleneztek a határőrállítás. Helyeselték ZÖLD Péter cselekedeteit, magatartását. Az önkéntesség elvét hangoztatták. Az erőszakos szervezés BUCCOWNak a műve, állították. Mára, vagyis 1764-re ezek az arisztokraták a határőrség felállításának az ellenzőiből a fegyverfelvétel nagy híveivé váltak, míg őt, ZÖLD Pétert, mint egy utolsó gonosztevőt üldözik. Joggal gondolta azt, hogy életveszélyben van, hiszen a katonai hatóságok bűnbakot kerestek. A bitófa árnyékában érezhette magát, a bécsi haditanácsban a bujgatókra halálos ítéletet kértek, a vezetők kiirtását követelték.

A felvilágosult bécsi udvar az erdélyi határőrség szervezésével lazítani akart az erdélyi feudális társadalom merevségén, kötöttségein, konzervativizmusán, melynek haszonélvezője éppen a nemesség volt. Azon pedig csak vitázni lehet, hogy amit a felvilágosult abszolutizmus e téren tett: a kár volt-e nagyobb vagy a haszon²², lévén ekkor már megkésett ez az intézkedés.

Újból gyulaféhevári fogság következik. BAJTAY püspök, ha meg is büntette a néphez hí papjait, de nem adta őket a bosszúra készülő katonatisztek kezére. Az egyházi bíróság 1765. március 8-án mondott elmarasztaló ítéletet. BEKE Istvánt lázításért, ZÖLD Pétert pedig azért ítélték el, mert lázított, és összeesküvést szőtt. Ez utóbbi Mindszenten, Szentléleken, Delnén, Szentmiklóson, Szépvízen és Vacsárcsiban s talán máshol is összegyűjtötte a nemeseket és a népet, a népen itt lófők, gyalogrendűek és jobbágyok egyaránt értendők, és megeskette őket, hogy összetartanak, egymáshoz hűségesek maradnak. Nem fognak engedni a császári kato-

natisztek és az új határőrök erőszakosságának. A csíkszentgyörgyi Domus históriában a szájhagyomány későbbi lejegyzője azt mondja, hogy a csíkszentléleki pap nem nézhette „miképpen árul a zabolátlanság pusztító lángja, fájtn neki, hogy akik eddig mint testvérek egymást védve éltek, most egymás ellen viaskodnak, s mint ellenségek egymást öldöklők”. Véget akart vetni annak, a határőrség szervezése nyomán kialakult áldatlan állapotnak, amelyben, ahogyan mondták, „mindenki mindenkinek az ellensége lett”. Az összeesküvésnek nevezett eskütételre, melyre általában éjszaka került sor, a nép és ZÖLD Péter készítette, sőt kényszerítette a nemeseket. Közel 200 év múlva felrőtáltak neki, hogy az osztályharc helyett az osztálybékét, a nemzeti alapon történő összefogást szorgalmazta.

A két pap büntetése: 4 évi várfogság. Eből 1 év nehéz, 3 pedig könnyebb rabság. Büntetésük letöltése után szülőföldjükön többé nem lehettek volna papok.

Az örök éberségét kijátszva 1765. június 24-én másodszor is elszökött Gyulaféhevárról. Íme ZÖLD Péternek a körözőlevélbeli személyleírása: „**mintegy 40 esztendő**s korú, **kevésbé középszerűnél magasabb, erős és egészséges testű, nagyfejű, kicsiny és egybeszedett homlokú, kicsiny, fekete és fényes szemű, hosszú és fekete hajú s bajuszú, beretvált szakállú, feketeszeg, és kemény, elhagyott ábrázatú, rövid nyakú, széles vállú, durva járású, ugyan durva, de hangos szavú ember**”. HADIK András aláírásával ellátott körözőlevél szerint a menekülő plébános viselete: köpönyeg, fekete lájbi, magyar nadrág és csizma. „Papi köntösit elhagyta magától!”²³. Megvolt az oka rá, hogy így tegyen!

Nagy lelki erővel, ügyességgel, erős fizikummal és jeles szellemi adottságokkal megáldott férfiú volt, bátor ember. Hozzá fogható a 18. századi Csíkból nemigen ismerünk.

Megintcsak Moldvába vitte a sorsa. A Lengyelországban székelő „bákói püspök” engedélyével, amelyet számára, ahogyan írja, a moldvai fejedelem, III. Grigore GHICA könyörgött ki, a menekült székelyek plébánosa lett.

Moldvában a csíki és háromszéki menekültek száma egyre nőtt. Létszámukat később talán igen magasra, 7-8 ezerre becsülik. Az erdélyi kormányzók drasztikus intézkedésekkel akar végetvetni a kivándorlásnak. Ha a szökött ember nem kerül elő, írja egy 1765-ös rendelet, két szomszédját pálcaztassák meg, és adóját, „eleven díját” fizetessék meg velük²⁴.

Csikban, öregségére való tekintettel, a plébános apját felmentették ugyan, de öccsét, ZÖLD Jánost egy évi fogsággal és hivatalvesztéssel sújtották, amiért bátyja személyében házánál szökevényt rejtegetett. „A vér vízzé nem válik”, válaszolta testvérhez méltóan az öccse a bünyefenyítő bizottság „miért” kérdésére²⁵!

Lelkeszi munkásságát Péter ZÖLD, úgy tűnik, a kalugerpataki (kalagorpataki) plébánia körzetében folytatta. A menekült székelyeken kívül még lelki gondozásban részesítette a Câmpeniben („Kömpen”), Tázlón, Frumoszán, Szaloncon, Jánosvölgyében, Ungureniben és Pülbokon szétszórta lakó magyarokat is. Ehhez a plébániához tartozott még (1780-ban) Barát, Bákó, Alsó-Margineni, Fundu-Fântânel, Blegyest. Ő említi, hogy „ezen faluknak népei részint a régen oda költözőtekből állnak, részint pedig azokból, akik a Székelyföldről oda nemrég futamodtak”.

A jászvásári (Iași) misszió főnöke 1767-ben arra kéri ZÖLD Pétert, hogy látogassa meg a legkeletibb magyar települést, a tatár földi Csöböröcsköt, ahol 17 év óta nem járt katolikus pap, és lakóit részesítse lelki vigasztalásban, keresztény oktatásban.

Jelentésében részletesen beszámol a CARISI Ferenc nevű olasz szerzetessel május hónapban 13-14 napon át végzett missziós munkáról. Egyebek között újrakereszteltek 2512 embert, meggyóntattak és megáldoztattak 7139 személyt. Erről a missziós útról jegyzeteket is kellett készítenie, amelyeket, biztosra vehetően, visszatértekor Erdélybe magával hozott²⁶.

LÁZÁR István taplocai nemest, volt kormányzékai hivatalnokot, mert ő is így akarta, a bűnvizsgáló bizottság tagjai már 1765-ben ajánlották kegyelemre. Vállalkozott is rá, hogy visz-

szahozza a menekülteket, ám a nagy hó miatt (vagy egyébert ?) a hazatérés akkor elmaradt.

HADIK András erdélyi kormányzó és főparancsnok is támogatta a visszatelepítés gondolatát. LÁZÁR István valószínű, hogy 1766 őszén hazajött, mert 1767-ben már Csikban találják. Az alkudozás ZÖLD Péterrel és társaival tovább folytatódik. Most már ők szabnak feltételeket:

- ZÖLD Pétert helyezték vissza az eklézsiájába,

- a visszatérő gyalogkatonákat írják a huszárok közé,

- javaikat harmincad nélkül engedjék át a gyimesi vámon.

ZÖLD János is, amint SZÁDECZKY Lajos írja, Péter bátyja „visszaédesgetésén buzgólkodott”. Végre kegyelmet kaptak. 1768 szeptemberében a plébános számos menekülttársával visszavándorolt Erdélybe. Beszámolójában visszatérőkként, úgy gondolom, azokat a székelyeket említheti, akik a plébános egyházközségében voltak letelepedve. Nem tudni pontosan, hogy a feltételekből, amelyeket szabtak, mi valósult meg. Úgy néz ki, hogy a hatalom most engedékenyebb volt. Ezután 20 éven át, 1768. szeptember 20-tól 1788. október 5-ig, csíkelnei plébános.

1780-ban esetleg az ő kezdeményezésére, de mindenképpen a beleegyezésével állítottak fogadalmi vagy emlékkeresztet Delnén és Csicsóban a templom, illetve a kápolna mellé.

Ezeket a népi vallásosság és hitélet megnyilatkozásaiként tartják számon. Egyben a XVIII. századi csíki naiv művészet jól sikerült, jellegzetes alkotásai. Felmerült ekkor a delnei templom restaurálásának vagy teljes újjáépítésének a kérdése is. 1780-ban ZÖLD Péter vezetésével a csíksomlyói klostrom kriptájába temették el BOROS Ferencet, a volt felcsíki királybíró, akihez az 1762-64-es ellenállási mozgalom emlékei köthetnek.

Ekkoriban, 1783-ban önállósult egyháziilag, vált külön Csíkcsicsó Delnétől. A delnei plébániához tartozott Pálfalva is.

ENDES Miklós úgy tudta, hogy a delnei plébános támogatta a különválás gondolatát, azon-

ban a delnei Domus historia megőrizte, igaz későbbi átírásban, ZÖLD Péter gondolatait: TÖRÖK Ferenc székelyudvarhelyi esperes addig hízelgett BATTYÁNY Ignác erdélyi püspöknek (1780-1798), amíg az bele nem egyezett abba, hogy Csicsóba is papot küldjön. „Egy koldustarisznyából kettő lett!” vélekedett erről a delnei pap²⁷.

Nem tudni arról, hogy esperesi, sőt kánónoki címet kapott volna, amint HEIDENDORFI CONRAD Mihály önéletírásában pontatlanul említi. Ismeretes viszont az, hogy 1781-ben a felcsíki egyházi emberek, a klérus jegyzője, nótáriusa volt. Tanúság erről az a somlyói parókia és a csíkszeredai adósai között, magyar nyelven rögzített megegyezés, amelyet a delnei plébános jegyzett le. Betölthette ezt az inkább tiszteletbeli funkciót már korábban is. Talán ez okon lehetett tagja annak az egyházi bíróságnak, amely előtt 1778-tól Csíkszentmiklós, mint felperes község és SÁNDOR Lajos helybeli pap, mint alperes közötti pör lezajlott.

ZÖLD Péter 1784-ben felcsíki alesperes. BATTYÁNY Ignác püspök által újonnan létesített tisztség lehet. Esetleg öngúny van abban, ahogyan ő maga írja: „al-kődi v(ice)esperes” vagyis a kődaljai, a Kődön alóli terület alesperese !! A későbbiekben nem találkozni a tisztségnek ilyen megnevezésével.

A csíksomlyói plébánia adóskönyvében 1777-től 230 forintnyi tartozással szerepel. „Ezen adósságot méltóságos gróf BATTYÁNY Ignác püspök Úr, amint mondják, elengedte volt T-dő ZÖLD Úrnak, amikor Delnétől Csicsót elválasztatá”²⁸.

1788 őszétől áthelyezték Csíkszentimrére. (Október 14-i az első anyakönyvi bejegyzése, 1795. március 3-i az utolsó !). Rákosi plébános lesz 1795 tavaszán. Itt 1795. március 12-én keresztelt utójára. Több hónapon át betegeskedett. 1795. június 25-én, 68 éves korában hunyt el. Június 27-én temették.

SZÉKEL Ciprián ferences páter „Coadjutor” kísérte el utolsó útján. Más csíki pap, tudtommal, nem volt jelen a temetésén²⁹.

Körülbelül 45 évet állt a papi hivatás, a katolikus egyház, a hívek lelki gondozása szolgálá-

latában. Nehéz néhány mondatban összefoglalni tevékenységét. Olyan szavakat, fogalmakat soroztatunk fel itt, mint a gyóntatás, áldoztatás, és misézés. Egy pap mindennapi teendői. De emellett a pap keresztelt, esketett és temetett. Mindig ott állt az emberi élet nagy keresztútjainál. A bűcsűk, a bűcsújárások, elsőáldozások előkészítése, megszervezése is feladatai között szerepeltek. És mindenkor keresztény etikára tanított.

ZÖLD Péter plébános Szentléleken (1754-64), Delnén (1768-88), Szentimrén (1788-95) és Rákoson (1753-54, 1795), amennyire ezt megközelítő pontossággal meg tudtuk állapítani, 1349-szer keresztelt, 297-szer esketett és 477 esetben temetett. Hiányoznak a szentléleki esketések és temetések, az 1748-52-es évek számadatai, valamint, részben, a Moldvában eltöltött évek adatai is³⁰.

A lelki dolgok, a szellemiek terén akkor a pap volt az első ember a faluban. Tőle függött az iskola működése, részben a tanítás minősége a kisiskolában.

Munkálkodása abban a korban igen jelentős befolyással volt a falu erkölcsi arculatára. A plébános nagy tekintélynek örvendett. Nem volt elhanyagolható szerepe az egyházközség gazdasági életében, a létfenntartásért vívott küzdelem mindennapjaiban. A gyakran felmerülő gazdasági, társadalmi ellentétek, feszültségek eligazítása sem követelhetett kevés energiát. De tette mindezt más is, minden pap, képességei és lelkiismerete szerint.

3. Jelleme, szellemisége. A határórség szervezése idején a csíki ellenállás egyik leghatározottabb vezetője, aki felvilágosít, és tanácsot osztogat, de akire oly jellemző a tettvágy is. Amikor Vacsárcsiban az összegyűjtött és hűzódozó nemesek afelől érdeklődtek, hogy ki parancsára esketi meg őket, a válasz az, hogy **saját elhatározásából**. A fenyegető közhangulat engedékenyebbé tette itt is a nemesurakat. Parasztvezérekre emlékeztető ZÖLD Péter gesztusa, kijelentése: „**ennek csak meg kell lenni!**”. Ehhez hasonló jelenetek játszódtak le Szépvizen, Delnén, esetleg máshol is. Utólag a nemesek nagyon bánták esküjüket, átkozták a papot, és a történetek

jelentették BARABÁS Márton rákosi esperesnek, az pedig RÖMER kapitánynak.

A korabeli tanúvallomások ismeretében és más források alapján az sem dönthető el egyértelműen, hogy BEKE István vagy ZÖLD Péter ajánlotta-e az ellenállás résztvevőinek, hogy vonuljanak ki az erdőbe. A csíkszentmiklósi FERENCZ Antal, a szépvízi MIKLÓS György és LESTYÁN Miklós Szentkirályról úgy tudják, hogy Páter ZÖLD indítványozta a kivonulást Pálos és Szalonka erdejébe. Így kerülhettek volna el, szerinte, a határőrségbe történő besorozást.

A besorozás elől végül úgy sem bújhattak el. A határőrség felállításá miatt számosan Moldvába menekültek. ZÖLD Péter népe iránti felelősségének tudatában már első kényszerű moldvai tartózkodása idején ellenezte a kivándorlást. Már akkor (1764) kijelentette, hogy ő vissza szándékozik térni Erdélybe. Világos lehetett az ellenállás letérése után is, hogy azok ártanak leginkább a közösségnek, akik elhagyják azt, és elmennek, és azok használhatnak inkább, akik itthon maradnak, vagy visszatérnek³¹.

Ez okon mondott le a szentlélekiek tervezett megbüntetéséről. És emiatt tért vissza titkon Moldvából azzal a naiv, megalapozatlan reménnyel, hogy öccse majd csak kikilincseli (?) neki az itthonmaradás lehetőségét, a kegyelmet. (És ha mégis vissza kellett volna térnie önkéntes száműzetésének a helyére, apja és öccse, ezt biztosra vehetjük, nem engedték volna el teljesen üres kézzel !)

Az már bebizonyosodott róla, hogy szervezete erős és kitaró, a fáradtságot, nélkülözést könnyen elviselő ember. Nemcsak testi ügyessége, hanem szellemi adottságai is kiválóak, másként, amint BITAY Árpád is megállapította, nem lehetett volna annyira népszerű a csíkiak körében. A közözléssel segítségével alakját magunk elé képzelhetjük. Csupán az adott vitára némi okot, hogy a „kicsiny és egybeszedett homlokú” kitévelt hogyan értelmezzük ?

Édesapjának a bűnfenyítő bizottság előtt tett vallomását, miszerint Péter fia mindig is szófogadatlán volt, úgy értelmezzük, hogy ZÖLD Péter sok esetben, már korábban is, másképp ítélt és más-

képp cselekedett, mint a környezete. Másságáért, erőfeszégéért talán az édesanyját, OLTI Katalint is „okolhatjuk”, mert az édesapját, igaz, már idős korában, halk szavú, csendes emberként említik.

Kézírása, anyakönyvi bejegyzései nem egyszer indulatos, impulzív természetet, temperamentumot sejtetnek. Ő maga mondja, hogy 1764-ben, a kivándorlásakor nemcsak a menekülők kérése volt rá hatással, hanem akkor őt is elragadta az ifjúkori hév³².

Egy kevésbé ismert kiadványban a Csíki Múzeum Közleményei című kötet 1956-os évfolyamában KARÁCSONY Zakariás mezeológus közzétette ZÖLD Péter menekülttársának, a tapolcai LÁZÁR Istvánnak a levelét, amelyet bátyjának, LÁZÁR Imrének Gyimesből küldött Szebenbe 1766. október 6-án. Ebből a tudósításból idézünk részletesen: „**ÉN, amely cédoláskát kegyelmed küldött vala Páter ZÖLD úrnak nem bátorkodám odaadni - csodálkozásra méltó dolog annak az embernek minden cselekedete, ismerhette Kend Csíkban, nekem ezelőtt semmi különös ismeretem nem volt; többi közt az elmúlt hónap elején holmi muszkaországi kerengő verbuválók Atyaságánál latitálván (bújtak, lappangtak)...a zarándok hozzám jön, hogy a Páter őt hívja Muszkaországba, s meg is parancsolta, hogy az oltárról mindent szedjen egybe, s vigyék el, s még vannak felesen, akik a Páterrel elmennek, én...olyan parancsolatot adék, hogy egész éjjel a bíró és 12 esküdt vigyázzanak, és azt, aki el akar menni, rendre kötözzék, de észre vévén a Páter a többivel együtt, hogy vigyázat légyen, szándékokat diferálták (megváltoztatták)...**

...én kedves Bátyám uram eleget szépen, amit lehetett G(ene)rális Úr kegyelmességét, a magyar igaz szívét exponálván, mire fog jutni gondolkodjék, mivel életre szóló esze nincsen, deák ugyan s teológus jó, de oconomus rossz, mindenekre csak azt feleli, hogy ha egyébként nem élhet, elbír egy kardot, meggondolhatja kegyelmed is, Paphoz micsoda gondolat légyen...”

LÁZÁR István is csodálatra méltónak nevezi ZÖLD plébános cselekedeteit. Szerintünk csupán taktikázás az, amit LÁZÁR ezután említ. Már akkor folyt az alkudozás a Csíkba való visz-

szatérés feltételeiről. LÁZÁR István éppen készülődött hazatérni. Annak hangoztatásával, hogy orosz zsoldosnak szegődik, csupán a feltételeik elfogadását akarta az erdélyi kormányszéktől kicsikarni. Ha ő mindenképpen a cár szolgálatára szánta volna el magát, ebben a döntésében végül is semmi sem akadályozhatta volna meg.

Menekülttársa elismeri róla, hogy deáknak, teológusnak, vagyis papnak jó, de gazdálkodónak rossz, mert életre való esze nincsen. A fentieket átgondolva nem tűnik úgy, hogy LÁZÁR Istvánnak teljesen igazat kellene adnunk. A levélíró pontatlansága miatt nem tudni, hogy HADIK András generálisnak, akit névtelenül említ, a kegyelemre való hajlama, megbocsájító készsége mellett, ki volt közülük az, aki „**a magyar igaz szívét exponálta**”, HADIK-e vagy ZÖLD? Tudjuk, hogy mindketten, (így ZÖLD Péter is) kifejezhetően erős magyar érzelmeiket, magyar gondolkodásukat, szellemüket.

Hősünk ismert indulatos, impulzív természete miatt LÁZÁR István nem merte átadni neki bátyja „cedolácskáját”, amely esetleg éppen az erdélyi főparancsnok, HADIK András gondolatait, netán „üzenetét” tartalmazta³³.

1772. május 11-én a delnei plébános latin nyelvű levéllel, kéréssel fordult Emmanuel CARAT ezredeshez, az I. székely gyalogezred parancsnokához, ahhoz a CARATOhoz, aki a madéfalvi vérengzést 8 évvel korábban véghezvitte, akinek a parancsára 1764. június 14-én a szülői háznál letartóztatták, vasra verve a csíkszeredai Mikó-várba hurcolták, és kihallgatták.

A folyamodvány a csíkszentmiklósi egyházközség nevében és érdekében, valamint a Gyimeslokan lakó „**csángóknak mondott magyarok**” érdekében íródott. („...**Hungaris in Lonka residentibus, Csángó dictis**”)

Az történet, hogy az egyházközség tulajdonát képező gyimesvölgyi Hegyes havast, amelyet a gyimesloki lakosoknak évi 12 forintért lejelölként adtak használatba, CZIKÓ Antal szépvízi nemes elfoglalta. (A **levélre még visszatérünk**!) A különös az, hogy éppen ő írta ezt a levelet. Nem csupán Csíkszentmiklós évi 12 forintos vesztesége kapcsán, hanem legfőképpen a

XVIII. század első felében és közepe táján kialakuló gyimesi csángó közösség érdekében döntöhetett így, és alázkodott meg. Ez, a jobbára Moldvából bevándorolt magyar családok létrehozta település a Tatros mellett, valamint a folyó patak völgyeiben egymástól kisebb-nagyobb távolságra keletkezett apró közösségek laza hálózata volt.

A 18. században máshonnan is jöttek Gyimeslokra magyar és más nemzetiségű családok. (Románok elsősorban, de németek és örmények is!)

A moldvai eredetű csángó-magyar közösség tűnik akkor, 1779-ben Gyimeslokon a legszámosabbnak. Úgy gondoljuk, hogy értékelték át önérzetén a delnei plébános, kísérelte meg hasznukra lenni.

Ez az eddig ismeretlen dokumentum 8-9 évvel előzi meg a két másik, tartalmilag egymáshoz közel álló, a moldvai tapasztalatait összegező írását. Ez utóbbiak adatait kétszáz év óta elég gyakran idézték, ha azok nem is voltak mostanig könnyen hozzáférhetőek.

Eredetileg latin nyelven írt beszámoló mindkettő: az első MOLNÁR Jánosnak a Magyar könyvház című kötetében jelent meg Pozsonyban 1783-ban. Még ugyanabban az évben, ugyanott német változatát az Ungarisches Magazin is közölte. A beszámoló 1780-ban készült. BLAHÓ Vince ferences páter és PRAY György közvetítésével került MOLNÁR Jánoshoz, aki magyarra fordította, és kiadta. A másik írás a BATHYÁNY Ignác, erdélyi püspök 1780. évi felkérésére a következő év elején adott válasza. ZÖLD Péter elmondja, hogy 62 moldvai településen élnek magyarok, akik 9 plébániához tartoznak. Csángó-magyaroknak nevezik őket. Nagyon károsnak tartja azt a gyakorlatot, hogy olasz misszionáriusokat, nem pedig a magyar és a román nyelvet ismerő lelképászorokat küldenek közéjük. Mivel az olasz páterek nem ismerik a moldvai római katolikusok anyanyelvét, még a vallás alapelemeire sem képesek megtanítani a hívőket.

A moldvai magyarok azt várják az osztrák császártól és a magyar királytól, de a római

pápától is, hogy számukra nyelvüket értő papok-ról gondoskodjanak³⁴.

Moldvában létekor, 1768 elején, felkarolta a csíkszentgyörgyi GERGELY Mátyás ügyét, aki a szabadságáért, jobbágyi státusa miatt hosszú éveken át perelt SZABÓ Gábor csíkszentmártoni földesúrral. 1768 februárjában ZÖLD Péter a kalagorpataki minorita misszionáriussal, P. Mauri Anselmus-szal tanúkat, idős embereket hallgattatott ki Forrófalván (esetleg Kománfalván is!) arról, hogy SZŐCS GERGELY Mátyásnak a nagyapja Moldvából telepedett Csíkba, akinek viszont egy Marosszékről származó SZABÓ János nevű szabad székely volt az őse. 1775-ben itthon ZÖLD Péter újfólag megerősítette írásban az 1768-ban jegyzőkönyvbe foglaltakat. Azonban a nemesi törvényszéket, a csíkszéki Állandó (Folytonos) Táblát ez sem győzte meg GERGELY Mátyás igazáról. (Kár, hogy ezek a dokumentumok nem maradtak fenn!)

Ahogy szerepet vállalt 1762-64-ben az ellenállási mozgalomban, ahogyan a moldvai magyarság lelki-szellemi nyomorúságának a kérdése foglalkoztatta, a gyimesi csángókért tett gesztusa, a szabad emberi mivoltáért küzdő GERGELY Mátyás támogatása, mind széles látókörre vallanak, arról győznek meg, hogy tetteivel, szellemével föléje emelkedett a korabeli csíki, és lehet, az erdélyi értelmiség többségének. A szorosabb nemzeti, magyar összetartás és összefogás szükségének az egyik felismerője, híve. Szélesebb horizonton, átfogóbb, nemzeti kategóriákban gondolkozott, nem úgy mint sok magyar kortársa.

ALBERT Dávid megállapításával élve a népe iránti szeretet, sorsának féltése volt tetteinek legfőbb mozgatója³⁵.

Nem általanosabb európai jelenség, a nemzeti ébredés és gondolkodás, a modern nemzetek kialakulásának korában vagyunk.

4. Írásai. Moldvai tapasztalatairól már említett két nevezetes, majdnem teljesen azonos tartalmú beszámolót írt. Mindkettőt latin nyelven. Az első történetíró ismerősének, BLAHÓ Vince ferences páternek adta, akitől PRAY

Györgyhöz, az ismert történettudóshoz került. Ő kiadásra érdemesnek ítélte, és MOLNÁR Jánoshoz továbbította, aki magyarul a Magyar Könyvház III. kötetében, 1783-ban megjelentette. Ugyancsak Pozsonyban, és 1783-ban, amint már mondtuk az Ungarische Magazin közli a német változatát. Úgy tartják, hogy SCHÖNWEIS István jezsuita történetíró, PRAY György baráti körének tagja volt a német változat fordítója és közrebocsájítója. MIKECS László, a csángó irodalom legkritikusabb szellemű kutatója úgy vélekedett, hogy a német textus a hozzácsatolt jegyzetekkel több információt tartalmaz, mint a MOLNÁR János szövege. MOLNÁR ugyanis mondatokat hagyott ki az eredetiből. Ellenben a MOLNÁR közölte variáns is tartalmaz az Ungarische Magazin szövegéből hiányzó részeket. Ugyancsak MIKECS mondja, hogy sem a magyar, sem a német textus nem hozza teljes egészében ZÖLD Péter fogalmazványát.

„Választékosan írt latinul” állapítja meg róla BITAY Árpád. Mi csupán a magyar változatot ismerjük.

A szerző, ZÖLD Péter írása elején megnevezi történeti forrásait: írásos emlékeket, szájhagyományokat, régészeti maradványokat, saját megfigyeléseit sorolja fel.

A moldvai magyarok történetét 1420-ig, Zsigmond király koráig viszi vissza, amikor Erdélyből sok székely és szász vándorolt keletre, a Kárpátokon túlra. A szászok később beolvadtak az ottani magyarságba. Már csak néhány családnév és a hagyomány utal erre. A régi magyar és szász bevándorlók, úgy véli, 4 főbb körzetet szálltak meg: a Tatros mellékét; a Szeret folyó melletti területet; Román megyében a Moldva és a Szeret közé ékelődött szögletet; a negyedik megszállt terület a Prut mente volt. Mindvégig megőrizték katolikus hitüket. „Csángó-magyaroknak hivattnak, az oláh és magyar nyelvet egyenlőképpen értik, csak az hogy a magyart tisztán, de selypesen ejtik. Oláhok ruhát viselnek.” Ezek a csángó-magyar nevé székelyek, a Szeret mentiek, valamikor a bákói katolikus püspökséghez, a Tatros mellékiek pedig a milkói püspökséghez tartoztak. De Milkó mezőváros, ír-

ja ZÖLD Péter, akkor (1780) már teljességgel román falu volt. Ma (1780-ban) „a Moldvába takarodott magyarok és szászok” maradékai 62 faluban laknak, 9 plébániát alkotnak. Gondot rájuk olasz minoriták viselnek, akik se a magyar, se a román nyelvet nem ismerik.

A plébániák sorra így következnek: Jászvásár (Iași), Mugyiló, Damafalva (Domafalva, Dumafalva), Szabófalva, Talpa (a Moldva partján), Kalugerpataka. Az utóbbihoz több mint 16 helység tartozik, köztük Bákó városa is. Ennek a plébániának a hívei részben a régen letelepült magyarok, részben az újabban menekült székelyek. Forrófalva következik 12 leányegyházzal, majd Gorzafalva a Tatros mellett. Filiálisai: Akna és Tatros is.

A 9. számú plébánia a huszvárosi (Huși). Katolikus lakói a magyar husziták leszármazottai, akiknek őseit Mátyás király (1457-1490) üldözte el Magyarországról. (Ezek idővel visszatértek a katolikus hitre.) Másik részük az akkor tatár földi Csöböröcsök mezővárost és a közeli 3 falut alapította. Ezek az utóbbi magyarok a krími tatár kán első feleségének az alattvalói.

ZÖLD Péter 1767. tavaszán a moldvai katolikus misszió főnökének kérésére a huszvárosi (Huși) olasz minoritával meglátogatta a csöböröcsöki magyarokat. A településnek jó termőföldje van. Búzát, kölest termesztettek. Nagy szőlőseik voltak. Temérdek szarvasmarhával rendelkeztek.

ZÖLD részletesen elmeséli a Csöböröcsöki útjukat, missziós tevékenységüket. A lakosság úgy fogadta mintha égből alászállt angyalok lettek volna. Már 17 év óta nem járt közöttük katolikus pap. 14 napi ott tartozkodásuk alatt meggyóntattak 7139 embert, megkereszteltek vagy újrakereszteltek 2512 személyt. Ezek igen nagy számok. BOROS Fortunát ZÖLD adatait túlzottnak tartja. Efelőtt BITAY Árpád és BOROS Fortunát között vitára is sor került. Elképzelhető, hogy egyszerre nagyobb csoport fiatalat kereszteltek meg, így időt nyertek. A gyóntatás ügyében BITAYnak a véleménye elfogadhatónak látszik: számosan többször gyóntak, és ilyenkor már rövid ideig tartott a gyóntatás. (Eldönteni, hogy ki áll közelebb az igazsághoz - nehéz !).

A BATTYÁNY Ignác püspökhöz címzett válaszlevél ugyanazokat a főbb gondolatokat fejtegeti, mint amit már tárgyalt beszámolójában elmondott.

A válaszlevélben megfogalmazott gondolatok még határozottabbak, adatai, nagyobb részt, pontosabbak. Többször hangsúlyozza azt a lelki, szellemi nyomort, amelyben a moldvai katolikus magyarok kénytelenek élni, mert idegen papjaik „nyomorultul és lanyhán szolgálják” a hívők közösségeit. Nem ismervén a nép nyelvét, lelkét sem tudják megközelíteni. Küldjenek tehát közéjük a magyar és román nyelvet jól ismerő papokat az erdélyi ferencsek közül.

Erdély püspöke a ZÖLD Péter szolgálta tények ismeretében 1787-ben levélben fordult a római pápához: „Ne higgye Szentséged, hogy keveset számít, ha az összes misszionáriusok nem ismerik a magyar nyelvet, mert nemcsak egynehány szétszórt és ide-oda vándorolt magyarról van szó. Sok család van, kik egész helységeket tartanak megszállva, és éppen úgy nem jártasok az oláhban, mint amilyen erősen ragaszkodnak hazai nyelvükhöz.” Ezek a misszionáriusok nem tudják sem tanáccsal segíteni, sem buzdítással ösztönözni őket az élet megjobbítására. A pápa válaszából (1788) az derül ki, hogy ő nem nézte olyan kritikus szemmel, és nem látta olyan drámainak a moldvai magyarság helyzetét, mint ZÖLD Péter és BATTYÁNY Ignác...³⁶

A Magyar könyvház című kötetben napvilágot látott beszámolóban egy olyan mondat is olvasható, hogy a csángó-magyarok közül „sokan Felcsíkszékhez tartozó havasokon laknak, s holott nem száthatnak, kukoricával s marhaáru-lással élnek. Mind római katolikusok.

A szentségeket azoktól a plébánosoktól veszik fel, kiknek a szolgálatjokhoz tartozandók az említett havasok”. Így legtöbb közülük Csíkszentmiklóshoz, kisebb részük Csíkszentmihályhoz tartozott, tehetjük mi hozzá.

A csíkszentmiklósi parókia levéltárában találtuk meg ZÖLD Péternek az I. székely határ-őrezred parancsnokához címzett latin nyelvű fogalmazványát.^{36a} Fordításban:

„Méltóságos és Nagyságos Ezredes Úr,
Nekünk Kegyelmes Urunk !

Mostantól számítva több mint harminc esztendeje, hogy a Csíkszentmiklósi Egyházközség Mínyite-havasának nevezett helyét, amelyet Hegyeshavasnak is hívnak a **Lonkán lakó Magyaroknak**, akiket **Csángóknak mondanak** bérbe adta évi 12 magyar forintért, hogy állataikat, juhaikat ott legeltessék. Erre vonatkozóan léteznek még a néhai Nagyméltóságú L. B. SZTOJKA püspök úr engedélye is. Azonban ebben az évben a szépvízi Czíkó Antal úr társulva az öt pártoló katonákkal, oda, a nevezett helyre hajtotta a juhait és így az Egyházközség kénytelen a 12 forintnyi állandó kárt elviselni, ugyanis ő sem az összeget nem képes lefizetni, sem pedig a juhait elhajtani nem engedi. Sőt az egyházközség 1691-béli törvényivel, amelyet a legelkei ismeretesebben eddig betartottak, valamint a királybíró pecsétjével magát szembehelyezi. Úgy láttuk, hogy ezzel a gonoszsággal szemben más, határozott és eredményes orvoslás nincsen mint az, hogy, ezt a hatalmaskodót, és erőszakos bitorlót a karhatalom igénybevételével távolítsák onnan el. Itt most méltóságodat alázatosan kérjük, hogy az Egyházközség főgondnoka részére katonai jelenlét kirendelését megparancsolni kegyeskedjék, amennyiben ez a törvényes döntés ezeket az eltévelyedetteket onnan el tudná mozdítani. Mindezek közepette az Ön nagyon is tapasztalt kegyeibe és jóindulatába ajánljuk magunkat... Maradunk az Ön...

Készült Csíkszentmiklós hivatalos gyűlésén, 1772. május 11-én.

ZÖLD Péter, delnei plébános által, jelenlegi...(?)”

CARATO 1772. június 13-án Csíkszere-dában, ugyancsak latinul, ezt jegyezte a kérésre: „A Századparancsnok Úr Csíkszentmiklós küldöttének segítséget fog adni, és, nehogy erőszakosan valami történjen, a Hadnagy Úr erre felvi-gyáz”.

Kiemelni kívánjuk ennek a fontos dokumentumnak a közlésekor, hogy a gyimesi lakosság magvát, egyik első szervezett közösséget moldvai származású magyarok alkották.

A gyimesvölgyi csángóknak igenis közvetlen etnikai viszondésük volt, van a moldvai magyarokhoz. 18. századi csíki dokumentumok, a régi moldvai és gyimesi névanyag elemzése is megerősít a fenti állításunkban.

A moldvai magyarságot illetően a 18. századra a ZÖLD Péter írásai tartalmazzák a legfontosabb adatokat. Marcus Bandinust (17. sz.) követően DOMOKOS PÁL Péter felléptéig alig akad hozzámérhető írástudó, akit a csángó-magyarság sorsa ennyire érdekelt volna.

A plébániák sorában másodikként említett Mugyiló nevű helységet nem tudjuk azonosítani. Az egyik leginkább számbajöhető település egy 18. századi besszarábiai, a Prut partján fel-tüntetett Mohile nevű község, mezőváros (?) lehetne, míg a másik a Dnyeszter keleti partján lévő Mogilev nevű város. De ez utóbbi tudunkkal, nem tartozott Moldvához³⁷.

ZÖLD Péternek lehetnek még írásai, amelyeket nem ismerünk. D. MÁRTINAŞ említi például a DUDÁSSI András pálos szerzetesnek címzett levelét (1787. június 3), amely a vatikáni titkos levéltárban található. Tartalmáról azonban mi mitem tudunk !

5. ZÖLD Péter emlékezete. Az első kérdés mindjárt a temetésével kapcsolatos. Ha ő alesperes és egyházi nótárius volt, hogyan történhetett meg, amennyiben az anyakönyvi bejegyzés a realitást tükrözi, hogy egyetlen pap, a ferences SZÉKEL Ciprián kísérte el utolsó útján ? Halála pedig nem következett be hirtelen. Már hónapok óta betegeskedett. Különös, sőt külön-c természetű miatt nem jöttek volna el paptársai ? Vagy tán az ő óhaja volt ez ?

A nemzeti szolidaritás eszméje, amiért ő is küzdött, ilyen halványan pislákol kortársai-ban? Hogy egyébről itt szó ne essen !

Arról viszont szó sincs, hogy a csíkiak, legalább egy részük számára ne lett volna világos a megszokottól eltérő, rendkívüli egyénisége. FARKAS Nepomuk János Csíksomlyón lakó nyugalmazott lelkész ZÖLD Péter halála után 1 évvel, 1796-ban írta ARANKA Györgynek: a ZÖLD rokonság vállalta ZÖLD Péter életrajzá-nak összeállítását, hogy ilyenképpen az utókor is

tudomást szerezhesen mozgalmas életéről, munkásságáról. Később ugyanaz a plébános arról számol be, hogy ZÖLD Péter öccsének, ZÖLD Jánosnak az írását a madéfalvi eseményekről elküldte ARANKA Györgynek. Soha nem hallottunk többé erről ! Eltűnt, vagy megvan ma is valahol ?

Vajon mi módon magyarázhatjuk azt az elszomorító tényt, hogy a csíkrákosi templomkertben nyughelyet kapott pap sírjára nem került kökereszt ? Szegény volt a ZÖLD család ? Nem telt egy kökeresztre a kisasszony egyházmegyének, vagy a csíki közösségnek ?

Hogy ZÖLD Pétert ennyi megilletett volna, és nem csupán egy korhadó fejfa, az nem lehet, gondolom, vitás !

Végül is az elődök felelőtlen mulasztását **KOVÁCS Jakab plébános az 1970-es évek végén pótolta**, amikor a csíkrákosi templomkertben ZÖLD Péternek emlékművet állíttatott. Ez FERENCZ Ernő szobrászművész alkotása. Egy emlékmű, amellyel eddig a szülőföld jeles fiának tartozott !

Névét már életében krónikájába foglalta **LOSTEINER Lénárd**, csíksomlyói ferences történetíró. Számára a madéfalvi események írásban való rögzítése szolgáltatott alkalmat, hogy róla és **BEKE Istvánról** írjon³⁹.

Megleppő, de igaz, hogy Csíkbán már 1796-ban **FARKAS N. János** említi ZÖLD Péternek a **MOLNÁR János** kötetében a Magyar könyvházban megjelent írását ! Ugyancsak meglepetésnek számít, hogy egy történeti műben **AJTAY Sámuel** már 1814-ben rá hivatkozva felveti a moldvai magyar települések alapításának idejét és az Ungarisches Magazinra alapozva azt a honfoglalásig viszi vissza⁴⁰.

A csíktaplocai születésű **GEGŐ Elek** úti-naplójában először közli ZÖLD Péter életrajzát. Ő is ismeri az írásait⁴¹.

A csíkszentgyörgyi Domus históriában egy, valószínű 19. század elején bejegyzett szájhagyomány ZÖLD Péternek az ellenállási mozgalomban vitt szerepét részletezi. Sajnos a fenti kötet ma ismeretlen helyen van, ha még egyáltalán létezik. A névtelen leírás szerzőjét **TANKÓ**

Albert csíkszentgyörgyi plébános és alsíki esperes személyében sejtettük, aki a menasági anyakönyv tanúsága szerint a határórség felállításáról is elítélően írt.

ORBÁN Balázs közismert munkájában **LOSTEINER**t idézi, akárcsak **NAGY Imre** somlyói tanár⁴².

VESZELY Károly és társai 1870-ben kiadott könyvükben megjelentetik, eredeti nyelven a **BATTYHÁNY** püspökhöz írt beszámolót. Ugyanabban az évben **BEKE Antal** közli főbb életrajzi adatait⁴³.

A székely határórség felállításának eseményeit **SZADECZKY Lajos** történeti művében írta le. Tévesen említi ZÖLD Péter halálának évét, akárcsak **BALLÓ István**. Halála évét mindketten 1788-ra teszik.

A két világháború között hárman is foglalkoznak életével, munkásságával. **BITAY Árpád** tisztázza életének legfőbb állomásait. **DOMOKOS PÁL Péter** magyarra fordítja és közli a **BATTHYÁNY** püspökhöz írt, tárgyalt levelét. **MIKECS László** úgy tartotta, hogy „**Zöld tudósítása igen megbízható, nagyon fontos dokumentum**”. Ezt aláírjuk mi is !

A második világháború után 1957-ben **VÁGÓ Béla** újabb adatokat tesz közzé a madéfalvi veszedelemről, így ZÖLD Péterről is. Egyben tevékenységét „osztályharcos szellemű”, kemény bírálat tárgyává teszi.

Jóval későbbi munka az ismertté és hírhedtté vált **Dumitru MÁRTINAŞ** könyve, amelynek alapvető tézise az, hogy a moldvai magyarok a Székelyföldön elmagyarosított románok utódai. Nincs szégyenére semmi hazugság. ZÖLD Péter majdnem minden megállapítását a visszájára fordította⁴⁴.

A Keresztény Szó 1992. augusztusi száma hozta **ALBERT Dávidtól** a ZÖLD Péter iskolái című tanulmányt. A tanulmány szerzőt korábban is foglalkoztatta ZÖLD Péter személyisége, életútja.

A történeti irodalomban az utóbbi évek egyik leghasznosabb könyve az **IMREH István** gondozta „**Látom az életem nemigen gyönyörű**” című kötet. A bünyefnyító bizottság 1764-es

csíki jegyzőkönyveit, a csíkiak vallomásait tartalmazza. Kár, hogy éppen ZÖLD Péterről csúszott be téves adat is a könyvbe. Halála évét itt is 1788-ra teszik. Különben a legfontosabb könyv, forráskötet, amely eddig a határőrség szervezéséről megjelent⁴⁵.

A szépirodalmi művek közül, tudtommal a következőkben szabtak a szerzők hősüinkre ki-sebb-nagyobb szerepet:

CSERES Tibor: Zöld Péter levelei a pápához (Körkép, 1973)

Huszonkét mai magyar elbeszélés (Budapest, 1973)

IMETS Dénes csíki szerzőnek Veszedelem című drámáját a csíkszeredai amatőr színját-szók mutatták be.

KOZMA Mária Vészhalom című novel-láját az Idővallatban tette közzé.

NYÍRÓ József Madéfalvi veszedelem címmel írt regénye a határőrállítás eseményeiről szól⁴⁶.

A madéfalvi veszedelem ihlette az 1970-es évek végén készült két festményen ZÖLD Pé-ter alakja is feltűnik. (Az alkotók: BARABÁS Éva és LÁSZLÓ Zsuzsa festőművészek)

FERENCZ Ernő szobrász domborművön is megörökíti emlékét. A faragvány a csíkrákosi plébánia tulajdona.

1989-et követően szülőfalujában az álta-lános iskola ZÖLD Péter nevét vette fel, Csíksze-redában pedig a Törvényszék melletti utcát ne-vezték el róla.

Halálának 200. évfordulóján a Csíki Szé-kely Múzeum ZÖLD Péter és kora címmel 1995. június 27-én szimpóziumot tartott, kiállítást ren-dezett⁴⁷.

Jegyzet

1. Kolozsvári Állami Levéltár. Udvarhelyszék iratai. 16/56. Székely láda. BETHLEN - lustra. 1614./421., 453., 461., 463. old. A lófők - székely lovaskatonák. TAKÁCS Éva: Csík-Gyergyó-Kászsanzsék személynevei a XVII. század elején. In: Nyelvészeti tanulmányok, 1983, Bukarest, 175. old.
2. Az 1643-as lustra. 96. old. A csíki összefrás másolata a Csíki Székely Múzeumban. Eredetije a MOL-ban. F. 136. Székely lustrajegyzékek.

3. Csík-Gyergyó és Kászsanzsékben lévő vitézlő rendek rezgésztruma. Másolata a székelyudvarhelyi HAÁZ Resz6 Múzeumban. Eredetije a MOL-ban. F. 136.

4. ENDES Miklós: Csík-Gyergyó és Kászsanzsék (Csík megye) földjé-nek és népének története 1918-ig. Budapest, 1938, 522. old.

ZÖLD Jánosnak, ZÖLD Péter öccsének 1771-ben 3 jobbágya volt. (A nemhivatalos fogalmazvány a tulajdonomban.)

5. Csíkszeredai Állami Levéltár. Csíkszék iratai: 27/37/1778/182. old., 27/38/1782/126 - 127. old., 27/39/1784/40/40-41 old.

Felcsík iratai: 28/1/1703/96. old., 28/2/1730/95. old., 28/4/1762/159., 180. old.

Lásd még: 27/22/1698.V.22. Madéfalva.

JÁRTÓ Erzsébet, a nagynya személyec esetében a források pontatlansága miatt fennáll némi bizonytalanság.

6.Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Rákos: 47/523/1710-1711/153-154 old.

7.IMREH István: Látom az életem nemigen gyönyörű, Bukarest, 1994, 217. Old.

Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Rákos: 47/524/1770/181 old.,

Gyergyószék iratai: 26/36/1722/36. old.

ZÖLD János valóban Felcsíkon péceceptor és komisszárius volt. Csíksze-redai Állami Levéltár. 27/XLIV/1788/48. sz.

8. ENDES Miklós: I.m. 188. old.

9. Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Rákos: 47/523/1703/24. old., 47/523/1721/169. old.

Ármális - nemesi levél, nemeslevél. Ármalista - egytelkes nemes. Lásd még: GARDA Dezs6: Székely hadszervezet és faluközösség, Gyergyószentmiklós, 1994, 25-26. old.

10. Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Rákos: 47/523/1727/132. old.

11. Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Rákos: 47/524/1733/1734/2., 5-14., 170. old. ÉLTES Pétert és BÖJTE Lőrincet 1732-ben, KOVÁCS Miklóst 1733-ban említik utoljára, SÁNTA Kele-men nevét 1734-től jegyzik az anyakönyvben.

12. Csíkszeredai Állami Levéltár. A székelyudvarhelyi gimnázium anya-könyve. 225/1/1744-1745/135-138. old.

13.BITAY Árpád: Adatok ZÖLD Péter életéhez. In: Erdélyi Múzeum, 1934/7-12 sz./374-375 old.

14. A csíksutnádi parókia könyvtára. Leltárszáma: 72. Címe: R. P. Matthiae FABRI: Concionum...Conciones funebres et nuptiales. Köln, 1716

MUCKENHAUPT Erzsébet muzeológus jóvoltából ZÖLD Péter 5 köny-ve ismerjük. A könyveket (4-et) a ZÖLD Péter és kora című kiállításon mutatjuk be. A többi 4: Martini BONACINAE Compendium...per R. D. Antonium GOFAR...Köln, 1671. Csíksomlyói parókia könyvtára. Ltsz. II. 180

Vita Christi...R. P. Ludovico GRANATENSKI. Köln, 1596. Csíksomlyói parókia könyvtára. Ltsz. II. 223

A gyergyószentmiklós parókia régi könyvgyűjteményében található a Concordantiae Bibliorum Sacrorum Emandatae, Velence, 1719, amelyet ZÖLD Péter plébános 1782-ben O.L.TI István plébánosnak, az unokatest-vérének adományozott. Ltsz. 52

Az 5. könyv Solutiones, non solutiones...a Rev. Patre Martino SZENT-IVANY Tymavice...Anno MDCCIII. Bejegyzés a címlapon: Petri ZÖLD.

15. Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Rákos: 47/524/1753/32. old.

16. Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Rákos: 47/339/1754/15. old.

17. DOMOKOS PÁL Péter: A moldvai magyarság. Budapest, 1987, 90. old.
A Csíki Múzeum Közleményei. 1956, Csíkszereda (1957), 44. old.
A határország szervezését Bécs kezdetben BUCCOW generálisra, 1763-ban pedig SISKOVICZ József tábornokra bízta.
18. IMREH István: I.m. 16-18 old.
BALLÓ István: A madéfalvi veszedelem. In: Csíksomlyói főgimnázium értesítője, Csíkszereda, 1906, 54-63 old.
SZÁDECSKY Lajos: A székely határország szervezése 1762-64-ben, Budapest, 1908, 177-183 old.
Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Csíksomlyó: 47/652/13 old.
SZÁSZ János csíksomlyói esperes anyakönyvi bejegyzése szerint 44-en nyugosznak az emlékmű tövében. Legtöbbjük háromszéki. A csíki áldozatok közül ismert nevek voltak BOROS István ügyvéd (prókátor), DEMETER János Csíkszentmiklósról és CSISZÉR István Menaszóújfaluból. 1750-ben BOROS Istvánról jegyezték le, hogy kiváló szellemi képességekkel megáldott ember. A legkeresettebb prókátor volt Csíksban a XVIII. sz. közepén. Lásd még: Historia Domus seu Conventus Csík-Somlyoviensis, 1-2 old.
Csíkszeredai Székely Múzeum, Ltsz. 6194. Az első adóösszeírás (1750) a MOL-ban. Erdélyi kormányhatósági levéltárak. F. 50.
19. DOMOKOS PÁL Péter: I.m. 95-96 old.
IMREH István: I.m. 212-219 old.
SZÁDECSKY Lajos: I.m. 219-220 old.
20. Csíkszentléleki Domus historia. 47-49 old. A szemöldökgerenda felirata: „Erecta tem(p)ore A DM Dni Petri Zöld P(atri) S(ancti) S(piritu) ac G(enerosi) D(ominii) IO(anni) Boes(kor) A(rchi) C(uratoris), V(ice) J(udici) M(ichaelis) Basa. Anno Dni 1755 14 Maii” A zárójeles feloldások IMETS FÜLÖP Jákótot származnak.
Csíkszeredai Állami Levéltár. Alcsk iratai: 29/1/1762/47-50 old.
Martinae BONACINAE: Compendium, Köln, 1671
21. BALLA István: I.m. 71-74 old. CARATO nevével úgy írtam, ahogyan ő maga írta.
IMREH István: I.m. 33, 212-216 old.
HEIDENDORFI CONRAD Mihály: Önleleírásából. In: Erdély öröksége. 1750-1790. Bp. é. n. 112-114. old.
SZÁDECSKY Lajos: I.m. 622 old.
22. DOMOKOS PÁL Péter: I.m. 90-91 old.
IMREH István: I.m. 28, 41-43 old.
A bécsi haditanácsban már 1764. január 14-én megvitatták a madéfalvi eseményeket. Az elnökölő Anton STUPAN báró a bujtogatókra halálos ítéletet kért, a vezetők kiáltását követelte.
SZÁDECSKY Lajos: I.m. 622 old.
23. BALLÓ István: I.m. 22-29 old.
DOMOKOS PÁL Péter: I.m. 90-91 old.
IMREH István: I.m. 20, 147-149, 232-244, 258-259, 260 old.
SZÁDECSKY Lajos: I.m. 219-221, 236-238, 239 old.
VÁGÓ Béla: A székely társadalom a madéfalvi veszedelem korában, Bukarest, 1957, 135, 150-152 old.
Csíkszeredai Állami Levéltár. Csíkszék iratai. 27/XIX/1765/33. sz.
24. IMREH István: I.m. 212-219 old.
SÁNTHA Alajos: A bukovinai magyarok története, Kolozsvár, 1942, 9-18, 27 old.
VÁGÓ Béla: I.m. 150, 213-214 old.
Csíkszeredai Állami Levéltár. Csíkszék iratai. 27/26/1765/22, 35-36 old.
Jellemző a csíkszéki viszonyokra, hogy arcképe ZÖLD Péternek sem maradt fenn, ahogyan másnak sem az akkori időkben.
25. IMREH István: I.m. 216-217 old.
SZÁDECSKY Lajos: I.m. 236, 630 old.
26. BITAY Árpád: Zöld Péter a csöbörösöki magyaroknál, 1767. In: E.I.Sz. 1924/7 sz., 264-266 old.

- DOMOKOS PÁL Péter: I.m. 92-100 old.
ENDES Miklós: I.m. 219-220 old.
MOLNÁR János: Magyar könyvház, III, Pozsony, 1783, 414-428 old.
Az első moldvai tartózkodása idején, 1764-ben Moinești-en lakott. A kétsősbbieken nem tudni hol volt a szálláshelye ZÖLD Péternek.
SZÁDECSKY Lajos: I.m. 243-244 old.
A csíki székely krónika, Budapest, 1905, 206-208 old.
27. FARKAS Irén: Tizenpolcadik századi csíki faragott kőkereszték (kézirat). Köszönet a kőkeresztekről szóló adatokért.
SZÁDECSKY Lajos: I.m. 243-244 old.
A Csíki Múzeum közleményei, 1956, Csíkszereda (1957), 49-50 old.
(LÁZÁR István levele LÁZÁR Imréhez).
Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. 47/209, Delné/1768/9-31 old.
Csíkszeredai Állami Levéltár. Gyergyószék iratai. 26/4/1768/10-12 old.
„A moldvai kiszököttek kegyelmi rendelete egy évvel meghosszabbították.”
Csíkdelnei Domus historia. („Historia domestica ab anno 1783”), 1-2 old.
Csicso különválása 1783. július 25-én történt.
Többen úgy tudják, hogy visszatérésekor ZÖLD Péter 100 aranyat nyert.
28. HEIDENDORFI CONRAD Mihály: I.m. 120 old.
Csíksomlyói parókia protokolluma, adóskönyve. 1739-1792, 67 és 92 old.
Csíksomlyói parókia protokolluma, adóskönyve. 1791-1829. Köszönet MUCKENHAUPT Erzsébetnek ezért az utóbbi adatért.
Csíkszeredai Állami Levéltár. Csíkszék iratai: 27/37/1781/56 old.
Historia domus seu Conventus-Csíkiensis. Csíki Székely Múzeum. Kéziratok könyv. Ltsz. 6194, 1-2, 12 old.
Extractus seu specificatio. (SÁNDOR Lajos plébános és a község közötti peréről.) Csíkszentmiklósi parókia levéltára. (1778-tól szerepel a perben Z. P.)
29. Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Szentimre: 47/605/112-213 old.
Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Rákos: 47/524/116, 201 old.
Szekel Cipriánról lásd P. GYÖRGY József: A ferencrendiek működése Erdélyben, Kolozsvár, 1930, 570 old.
30. Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Szentlélek: 47/339/1526 old.
Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Deme: 47/209/9-31, 146-154, 209-214 old.
Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Csíkszentimre: 47/605/112-123, 205-211, 272-275 old.
Csíkszeredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Rákos: 47/524/116-117, 175-176, 200-201 old.
31. IMREH István: I.m. 41-43, 55-56, 110, 118, 147-149, 174-175, 180, 212-219, 258-259, 260 old.
Igenszak szomorú tény, hogy a bünyényfő bizottság előtt a kihallgatáskor a legtöbb tanúságtévő BEKE István és ZÖLD Péter ellen terhelő vallomást tett.
32. BITAY Árpád: ZÖLD Péter egyénisége. In: E.I.Sz. 1927/7 sz., 165-172 old.
DOMOKOS PÁL Péter: I.m. 89-100 old.
IMREH István: I.m. 41-43, 212-220 old.
VÁGÓ Béla: I.m. 135, 213, 214 old.
33. A Csíki Múzeum Közleményei. 1956, Csíkszereda (1957), 49-50 old.
Ezeket a közleményeket (1956-ára, 1957-ére, 1958-ra) KOVÁCS Dénes múzeumigazgató szerkesztette és adta ki.
34. DOMOKOS PÁL Péter: I.m. 92-100 old.
MOLNÁR János: I.m. 414-428 old.
ZÖLD Péter latin nyelvű folyamódványa, amelyet CARATO ezredeshez írt a csíkszentmiklósi parókia levéltárában (1772/164 sz.). GERGELY Géza csíkszentmiklósi plébános segítségével bukkantam a dokumentum-

19. Pálos fordításért VERESS Imre nyugalmazott plébánosnak mondok

BUKAREST.
BÉLÁRÓ Vincéért lásd SZINYEI József: Magyar írók...I.k.

40. FÉLBERG Dávid: ZÖLD Péter iskolái. In: Keresztény Szó, 1992/8 sz.

Csíkseredai Állami Levéltár. Anyakönyvek. Csákszék iratai: 1776/204-209 old.

41. BITAY Árpád: ZÖLD Péter egyénisége. In: E.I.Sz. 1927/2 sz., 167 old.

42. DOMOKOS PÁL Péter: L.m. 92-100 old.

43. BEKES László: Csángók (1989), 99-100, 186, 203-206, 235, 341-343, 353, 357-358, 372, 376-380 old.

44. MOLNÁR János: L.m. 414-428 old. ZÖLD Péter forrásairól, sajnos, nemigen mondhatok többet, mint amit ő maga írt.

45. Illustrissime ac Magnifice Domine Colonelle !

Domine Domine nobis Gratosissime.

Amis ab hinc plus quam triginta in alpestri territorio Parochiae Csik Sz. Miklosiensis in alpinis Mynyite dictis locus quidam Hegyes havassa vocatus annuatum pro florens Hungaricalibus 12 elocabatur Hungaris in Lunka residentibus, et Csángó dictis, ut sua ibidem pecora et oves pascare possent. Super quo exstat etiam indultum Excell(enti)mi quondam Episcopi L. B. a Sztójka.

Anno vero isto hoc D. Antonius Czík Szépvizsienis associatis quibusdam cjabitus etiam Militibus eo oves suas illocavit, as(s)ide duodecim florennum damnum ut patiatu Ecclesiae necesse est, neque enim eosdem deponere vale, neque oves amovere sinit, immo (quamvis ?) contra Constitutiones Parochianas ad huc A(n)no 1691 factas et usque huc sanctissime observatas Judicis Regy sigillo obviare, seseque defendere nititur. Nullum igitur aliud remedium hic et nunc efficium eo certius visum est nobis huic malo poni posse, quam ut violentus hic et potentiarius occupator, vi et potentia mediante inde amoveatur. Hinc submississime Illustriatem vestram requirimus dignabitur Gratirose Militarem assistentiam supremo Ecclesiae illius Curatori demandari jubere, quatenus is mos et defactos eosdem inde amoveri possit. Interea vero dum testatissimis Gratijs et aliis favoribus nos recommendamus tenet, una simil com(m)orimur (commoramur ?).

Extradatum ex sessione delegata in Csik Sz. Miklos, Anno 1772 Die 11 Maj

Per Petrum Zöld Parochum Delnensem, tunc (?) actuarius (?) (CARATO válasza !)

Dominus Centurio Commendans assistentiam militarem sessioni delegatae Csik. Szt. Miklosiensis Dabit, et ne Rapt aliquid eveniant Dominus locumtenens super hoc Cavebit.

Szerda, 13-ta junj 1772

Carato/Col.

37. BENKŐ Lóránd: A csángók eredete és települése a nyelvtudományi szemzőgéből. In: Magyar Nyelv, 1989, 3-4 sz., 271-287, 386-405 old. Atlas pentru istoria României, Bukarest, 1983, 41, 44 old.

Csíkzentmiklósi parókia levéltára. 1772/164 sz.

Csíkseredai Állami Levéltár. Csákszék iratai: 27/VI/1748/55 sz. Alesíkiszék iratai: 29/2/1711/123 old.

Călători străini despre țările române. VIII. Bukarest, 1980, 447, 640 old. Moldvai csángó-magyar okmánytár, I-II, Budapest, 1989, 431-439, 446-447, 452, 735, 742-743, 746-748 old.

(Moldvai magyar eredetű családok, nevek Gyimesen: BALIKA, BALIGA, BARTOS, BILIBÓK, FÁBIÁN, FŐCZE, FIKÓ, GALACZI, JÁNÓ, KOZOKÁR, PETRÁS, TANKÓ, stb.)

38. JANCSÓ Elemér: Az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság iratai. Bukarest, 1955, 208, 223, old. LOSTEINER „nemeslelkű bajnoknak nevezni”, 55 old.

SZÁDECZKY Lajos: A csíki székely krónika. Budapest, 1905, 206-208, 211, 213 old.

39. LOSTEINER Leonard: Cronologia...kératos könyv. A csíkszemlyői Ferences kolostor könyvtára. Adateit később NAGY Imre, ORBÁN Balázs, majd BALLÓ István is közli. Felhasználja: 55, 749-752, (597-601 kap.), 810-818 old. (643-644 kap.).

40. AJTAY Sámuel: A világ története... Pest, 1814, 10-11 old.

41. GEGŐ Elek: A moldvai magyar telepekről, Budán, 1838, 74-76, 109-112 old.

42. DOMOKOS PÁL Péter: L.m. 89-91 old.

43. BEKE Antal: Az erdélyi egyházmegyei papnövelde történeti vázlata, Kolozsvár, 1870, 180 old.

44. MÁRTINAȘ, Dumtru: Originea ceangailor din Moldova, Bukarest, 1985. M. D. „szerialitása” abban áll, hogy „bebizonyítja” miszerint a moldvai csángók a Székelyföldön elmagyarosított románok. Őkegyelme arra nem válaszolt, hogy miért nem szíszegnek (nem sz-szel beszélnek !) a csíkiszéki románok: a vaslábiak, várhegyaljaiak, salamásiak, lóvésziek és a gyimesi románok? 1786-ban a vaslábi románok úgy beszéltek magyarul, mint a gyergyói székelyek, mégsem mondta senki róluk, hogy magyarok. MÁRTINAȘ számára az a tény, hogy a moldvai csángó-magyarok ismerték és beszéltek a román nyelvet azt bizonyította, hogy román eredetűek. A gyimesi (bálványos-pataki, tarhavas) románok, a lóvésziek is tudnak magyarul, s mégis románok. De MÁRTINAȘ nem az első és egyedül mesemondó. Az „ősi román” eredetűket „demonstrálta” PAL Iosif - PETRU M. is az Originea catolicilor din Moldova și franciscanii păstoriilor de veacuri című könyvében 1942-ben, amelyet Szabófalván nyomtattak ki.

45. ZÖLD Pétert méltató cikkek jelentek meg Csíkseredában születésének 250. évfordulóján 1977-ben: Népe szabadságáért, haladásáért küzdött. (Hargita, 1977. okt. 29). A helyi román lapban: 250 de ani de la nașterea lui ZÖLD Péter - unul dintre conducătorii răscoalei antihabșburgice din 1764. (Informația Harghitei, 1977. október 30). Ez utóbbit valószínű N. B. írta.

Nem tekinthetünk el attól, hogy fel ne idézzük azokat a könyveket, amelyekből méltatlanul kihagyták ZÖLD Péter nevét: Erdélyi katolikus nagyok. Szerkesztik BÍRÓ Vencel - BOROS Fortunát. Kolozsvár, 1941. Egy másik könyv: BITAY Árpád: „...hogy románok és magyarok jobban megismerjék egymást...”, Bukarest, 1977, szerkesztette KOVÁCS Ferenc

BITAY Árpád legalább 4 írásában tárgyalta ZÖLD Péter életét, munkásságát. Innen mégis kimaradt !!

ZÖLD Péter és kora. Szimpozium a csíkiszeredai Mikó-várban, 1995. június 27-én 11 órai kezdettel.

1. ZEPEZANER Jenő: igazgató, HAÁZ Rezső Múzeum, Székelyudvarhely: DANIEL István, Udvarhelyszék főkirálybírója

2. VITOS Sándor: nyugalmazott főiskolai tanár, Kolozsvár, ZÖLD Péter és szerepe a madéfalvi veszedelmez vezető küzdelemben

3. KELEMEN Sándor: középiskolai tanár, Csíkiszereda: A madéfalvi veszedelem

4. ALBERT Dávid: középiskolai tanár, Székelyudvarhely: ZÖLD Péter iskoláztatása

5. SZŐCS János: muzeológus, Csíki Székely Múzeum, ZÖLD Péter élete és munkássága.

Viața și opera lui Péter ZÖLD (1727-1795)

(Rezumat)

Lucrarea se axează pe prezentarea dateilor biografice ale preotul catolic Péter ZÖLD,

protagonist important al evenimentelor din 1762-64 din Secuime. Este binecunoscut că acestea culminează în ianuarie 1764 lângă Ciceu, prin măcelărirea secuilor neînarmați din Ciuc și Trei Scaune, adunați pentru a protesta împotriva organizării regimentelor de grăniceri (SICULICIDIUM). Evenimente similare, chiar dacă mai puțin sângeroase, se cunosc și în Năsăud, unde se organizează un regiment de grăniceri român. Péter ZÖLD fuge de închisoare în Moldova și devine preotul secuilor refugiați aici, dar este preocupat și de soarta ceangăilor din Moldova și din Ghimeș. Scrie istoria maghiarilor moldoveni, începând cu anul 1420, conduce o misiune catolică dincolo de Nistru, până la Csöbörösök, o localitate dispărută de atunci, cu numeroși credincioși catolici, fără preot. Chemați de contele András HADIK, guvernator al Transilvaniei care încearcă să aplaneze conflictul cu secuii, mulți refugiați se întorc în Transilvania. Se întoarce în Ciuc și ZÖLD, care de acum înainte, timp de două decenii este preotul satului Delnița.

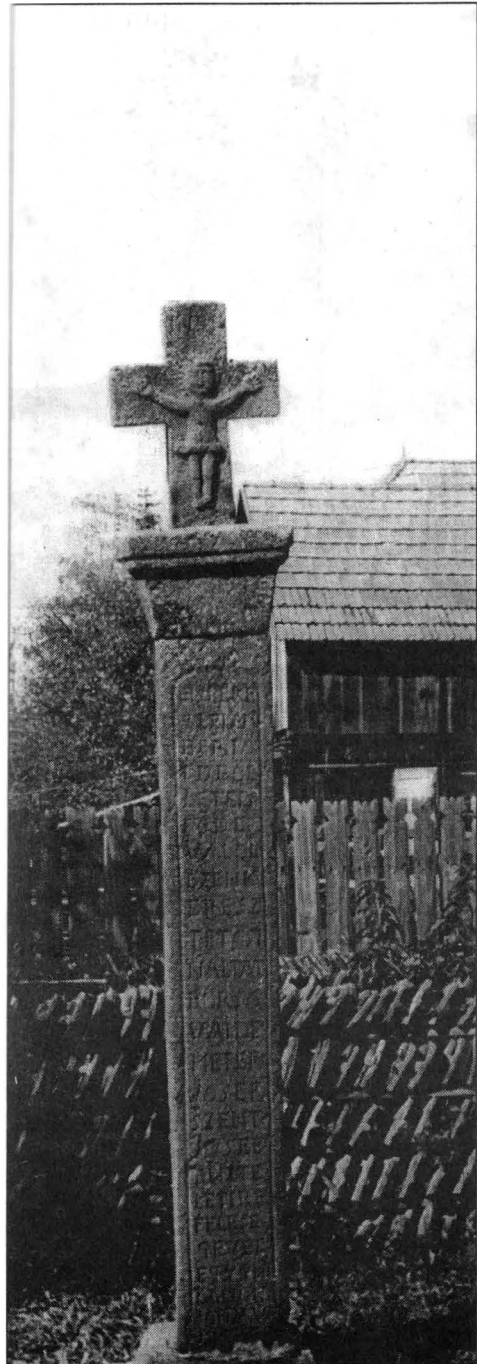
The Life and Work of Péter ZÖLD (1727-1795)

(Abstract)

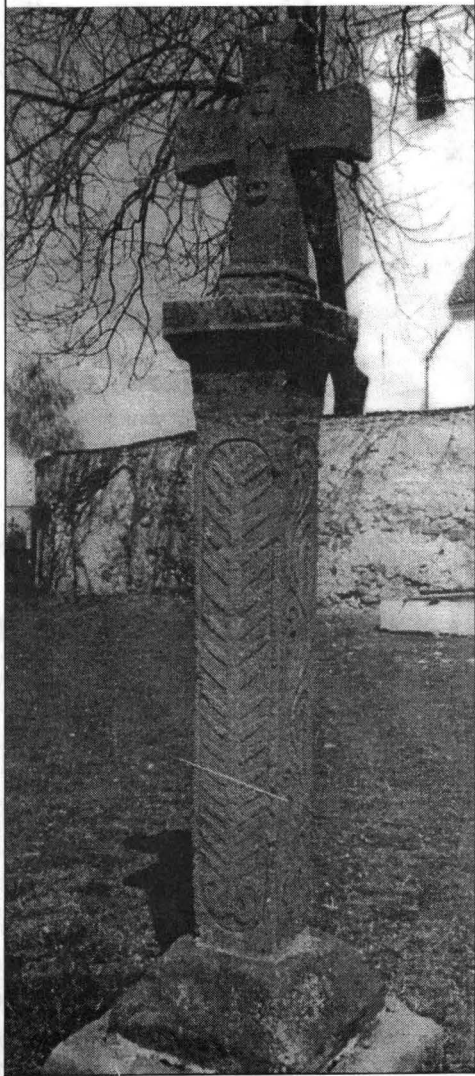
The paper is based on the presentation of the biographical data of the Catholic priest Péter ZÖLD, who was an outstanding protagonist of the events between 1762-1764 in Székelyföld. It is well-known that these culminated in January 1764 next to Madéfalva (Ciceu, Harghita County) through the slaughter of the Székelys from Csík and Háromszék - who were gathered in order to protest against the organisation of the Székely frontier regiments (SICULICIDIUM). Similar events, if not quite so bloody were well-known in Naszód (Năsăud, Bistrița County) as well, where a regiment of Romanian frontier-guards had been organised. Péter ZÖLD escaped from prison and fled to Moldavia, where he became the priest of the Székelys who took refuge there; but he also was preoccupied by the destiny of the Csángó (the Hungarian group in Moldavia) people. He wrote the history of the

Moldavian Hungarians, starting from 1420, he also led a Catholic mission beyond the Nester up to the Csöbörösök, a place which had vanished since, and which had a lot of Catholic believers without a priest. Called by count András HADIK, governor of Transylvania, who tried to solve the conflict with the Székelys, many refugees returned. Péter ZÖLD comes back as well and becomes priest in the village of Csikdelne (Delnița, Harghita County) for two decades.

1. ábra A csíkszásói kereszt. 1780.

2. ábra A kőkereszt a csíkelnei templomkert előtt. 1780.

3. ábra A madéfalvi veszedelem (Siculicidium) emlékműve. Madéfalva. Magassága 13,20 m. 1899-1905

4. ábra FERENCZ Ernő: ZÖLD Péter emlékműve. Csíkrákosi temolomkert.
(A felvételeket NAGY Gyöngyvér készítette.).